

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
ЛАБОРАТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ ІМЕНІ П. Р. ЧАМАТИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАПН УКРАЇНИ
ЛАБОРАТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ
VILNIAUS UNIVERSITETAS (M. VILNIUS, LITVA)
SWPS UNIVERSITY OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES
(M. VARŠAVA, POLYŠA)

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

ОСОБИСТІТЬ У ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ Й НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ (PLSWTNP)

05 листопада 2021 року

Київ – 2021

УДК 159.9
ББК 88 : 88.2

Рецензенти:

Бохонькова Ю.О. – доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри психології та соціології, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Дала МОН України (м. Сєвєродонецьк);

Онуфрієва Л.А. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та практичної психології, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, (м. Кам'янець-Подільський).

Редакційна колегія:

Данилюк І.В., член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **Сердюк Л.З.**, доктор психологічних наук, професор; **Вашенко І.В.**, доктор психологічних наук, професор; **Дворник М.С.**, кандидат психологічних наук; **Юрчинська Г.К.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Кириленко Т.С.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Ананова І.В.**, кандидат психологічних наук; **Прелко Д.С.**, кандидат філософських наук, **Прелко В.В.**, доктор філософії в галузі психології.

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 21.10.2021)

Особистість у життєвих ситуаціях: світові тенденції й національні особливості (PLSWTNP) : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / за наук. ред. І.В. Данилюка, І.В. Вашенко, Г.К. Юрчинської. Київ: ТОВ «Про формат», 2021. – 140 с.

У матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Особистість у життєвих ситуаціях: світові тенденції й національні особливості (PLSWTNP)» представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних дослідників, в яких висвітлено провідні ідеї та новітні підходи до наукового вивчення і розуміння особистості у життєвих ситуаціях та сучасні прикладні дослідження присвячені означеній проблематиці.

Доповіді учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю адресуються науковцям, викладачам, докторантам, студентам, усім тим, хто цікавиться питаннями психологічної науки.

ЗМІСТ

Абрамов В. В.	Концептуалізація психологічної ситуації у другій та третій хвилі когнітивно-поведінкової терапії	6
Ананова І. В.	Теоретичні підходи та принципи дослідження ситуацій	8
Бахвалова А. В.	Відмінності у індивідуально-психологічних властивостях журналістів із різним рівнем емоційної стійкості	11
Bocheliuk V. Y., Panov M. S.	Modern personality in social activity: socio-psychological aspect	14
Боярин Л. В.	Десоціалізація та реадaptaція як ключові фактори соціалізації учня у період змішаної форми навчання	16
Вакулєнко О. Л.	Структурні залежності в системі етнонаціональних ідентитетів	19
Володарська Н. Д.	Життєві перспективи особистості у контексті її психологічного благополуччя	21
Гейко Є. В.	Техніки активації свідомості як дієвий засіб психологічної допомоги особистості у складних життєвих обставинах	24
Головіна А. О.	Роль ситуаційного підходу у дослідженні прийняття рішень	27
Грузинова К. М.	Відкритість досвіду як світоглядний чинник благополуччя в життєвій ситуації пандемії	29
Данилюка А. Д.	Організація безпечного освітнього середовища початкової школи	32
Danyiliuk I. V., Shykovets S.	Psychological dimension of factors of higher education institutions' students with different levels of psychological sovereignty	34
Дун Цзяхан	До проблеми дослідження психологічного благополуччя іноземних студентів	37
Зубчик О. М.	Соціально-психологічний супровід родин, що виховують дитину з РСА	39
Іваненко Б. Б.	Ситуація самотності в житті сучасної особистості	41
Каплуєнко Я. Ю.	Практичні аспекти психологічного супроводу особистості в сучасних умовах: екзистенційно-аналітичний підхід	45
Кириленко Т. С.	Роль вірування в переживанні складних життєвих ситуацій	48

Козельська А. О.	Проблема гендерної дискримінації в рекламі: український та зарубіжний досвід	50	Пушко Є. І.	Огляд досліджень потенціалу саморегуляції емоцій у осіб із розладами шизофренічного спектру	100
Кондратьєва В. І., Льошенко О. А., Курпєєва О. І.	Роль емоцій у подоланні складної життєвої ситуації: теорія Річарда Лазаруса	53	Рудоміно- Дусатська О. В., Сватенкова Т. І.	Психологічні механізми впевненості у власній безпеці в умовах забрудненого довкілля	102
Курапов А. О.	Комплексна програма психологічної допомоги студентам з інвалідністю	55	Сердюк Л. З.	Психологічний потенціал підлітка: емоційна складова	105
Курапов А. О.	Сприйняття ризику у життєвих ситуаціях під час пандемії COVID-19	57	Скотна Н. В., Стець В. І., Sosniuk O. P., Ostapenko I. V.	Внутрішні ресурси психологічного благополуччя особистості	107
Лановенко Ю. І.	Довіра до себе як механізм проживання кризових життєвих ситуацій	60	Терельська Л. Г., Тиндик Я. М.	Особливості професійної культури в уявленнях майбутніх фахівців-психологів	110
Ларіна Т. О.	Динаміка комунікативних ризиків особистості в ситуації карантинних обмежень під час пандемії COVID-19	62	Целікова Ю. О.	Usage of innovative methods, digital tools and social media in education: main tendencies and opportunities	112
Лелюк М. Г.	Психологія посттравматичного зростання військовослужбовців	65	Чайка Г. В.	Повернення до життя після важких потрясінь	114
Литвиненко І. С., Стеблюк Т. М.	Психологічні детермінанти навчальної успішності молодших школярів в ракурсі нової української школи	68	Чиханцова О. А.	Особливості психологічної готовності до соціономічних професій у досліджуваних з різними рівнями розвитку міжособистісного і внутрішньоособистісного емоційного інтелекту	117
Литвиненко І. С., Топіва Л. С.	Гендерні особливості прояву агресії у підлітковому віці	71	Шевчук В. В.	Позитивний та несприятливий дитячий досвід: успішне протистояння	119
Литвиненко І. С., Філімонова Т. Г., Лушуп Р.	Психологічна допомога батькам дітей з розладами аутистичного спектру	75	Юдіна О. Ю.	Фактори, що впливають на психологічну автономію (за результатами регресійного аналізу)	121
Максимова Н. Ю., Красівська Ю. М., Матвієнко Л. І., Мельник О. А.	Психологічне забезпечення адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності	77	Юрчинська Г. К., Степаненко О. О., Яворська- Ветрова І. В.	Особистісні характеристики та їх вплив на рівень розвитку життєстійкості особистості	124
Мілютіна К. Л., Наконечна М. М., Папуча М. В., Погорільська Н. І.	Psychological response to adversity during pandemic COVID-19	79	Відомості про авторів	126	
Предко В. В., Предко Д. С.	Сучасні тенденції розвитку психологічної служби в системі освіти	83		129	
	Психологічна допомога дітям – жертвам насильства	85		131	
	Життєвий шлях особистості: життєві ситуації, цінності, програми і цілі	88		134	
	Вікові особливості поведінкової толерантності	90			
	Взаємодія як соціальна ситуація особистісного розвитку в юнацькому віці	93			
	Проблема вивчення сучасності: предмет та інструменти	95			
	Психологічне значення життєстійкості задля розвитку фрустраційної толерантності особистості у складних життєвих ситуаціях	98			

Розглянемо специфічні функції соціального педагога та практичного психолога, що розмежовуються. Так, соціальний педагог навчального закладу сприяє захисту прав вихованців, учнів, представляє їхні інтереси у службі у справах дітей, у правоохоронних та судових органах. Наступним завданням є надання соціальних послуг, спрямованих на задоволення соціальних потреб вихованців, учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально незахищених категорій вихованців, учнів; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.

Соціальний педагог прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості учня прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості. Крім того, соціальний педагог вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку вихованців, шкільного мікроколективу (класу чи групи), дитячих громадських організацій; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу соціального середовища та джерела негативного впливу на учнів.

Практичний психолог навчального закладу проводить психолого-педагогічну діагностику та корекцію готовності учня до навчання. Також психолог сприяє адаптації до нових умов навчально-виховного процесу; допомагає у виборі навчального закладу згідно з рівнем інтелектуального розвитку, сприяє вибору учнями професій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і можливостей, готує учнів до самостійного життя; здійснює превентивне виховання, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків. Практичний психолог розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей учнів. Крім того, практичний психолог проводить психологічну корекцію девіантної поведінки вихованців, учнів. До того ж, він формує психологічну культуру педагогів, батьків (або осіб, які їх замінюють) консультує їх з питань психології, її практичного використання у вихованні та організації навчально-виховного процесу [3].

Для проведення емпіричного дослідження було відібрано 96 фахівців із 30 шкіл: 15 престижних, спеціалізованих і 15 звичайних. Методика складалась з аналізу документів, анкетування практичних психологів, соціальних педагогів та структурованого інтерв'ю з адміністрацією школи.

Представлені результати емпіричного дослідження розуміння фахівцями змісту, форм, методів, функцій та компетенцій практичного психолога та соціального педагога. Здебільшого соціальні педагоги розширюють свою компетенцію, беручи на себе завдання практичного психолога. Крім того, адміністрації шкіл вважають, що на ці дві посади може бути працевлаштована одна особа. Це пов'язано з тим, що зміст нормативних документів, які діяли більше десяти років тому, досі залишається активним у свідомості освітян. Визначено, що соціальні педагоги намагаються самостійно визначити зміст, завдання, форми та методи своєї діяльності. Як приклад вони беруть компетенції, притаманні практичним психологам, оскільки історично їх функції були визначені раніше. Це призводить до того, що соціальний педагог просто дублює те, що роблять практичні психологи.

Необхідно розробити модель діяльності соціального педагога з урахуванням його конкретних функцій та обґрунтовано напрями його/її співпраці з іншими фахівцями. Ця модель має визначати не тільки конкретні складові, а й їх відносини та відобразити міжпредметні аспекти їх діяльності.

Література:

1. Капська А.Й., Безпалько О.В., Вайнола Р.Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: модульний курс дистанційного навчання. Київ: ДЦССМ, 2001. С. 23–24.
2. Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів. №1/9-272 від 02.08.2001р./ Міністерство освіти і науки України, 2001р.
3. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266/ Наказ Міністерства освіти і науки України, 2015 р.

Л. І. Мамітсько

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ – ЖЕРТВАМ НАСИЛЬСТВА

Законодавство України у сфері протидії насильству над дітьми закріплює чотири форми такого насильства: фізичне, сексуальне, психологічне,

економічне. Мета дослідження: визначити методи психологічної допомоги дітям, які пережили насильство.

Психологічна допомога є важливою складовою при наданні допомоги дітям, які постраждали від насильства. Для психолога важливо розговорити дитину, встановити контакт, довірливі стосунки з нею. Для цього потрібно продемонструвати по відношенню до дитини інтерес, дружелюбність, ширість, теплоту і емпатію. Це легше зробити в ігровій кімнаті. Дитина часто не довіряє дорослим, особливо незнайомим, не йде на контакт, закривається, і може перевіряти їхню ширість та інтерес.

На думку спеціалістів, найбільш підходящою для роботи з дітьми, які пережили насильство, є екліктична, мультимодальна модель консультування, в якій задіяні три основні психотерапевтичні напрями: робота з думками, робота з емоціями, робота з поведінкою. Найбільш ефективними вважаються: візуалізація, гештальт-терапія, когнітивно-поведінкова терапія, психодрама, арт-терапія. Найбільш «складними» клієнтами є діти, які пережили сексуальне насильство. Серед принципів допомоги жертвам сексуального насильства виділяються: повага (оцінити довіру, з якою жертва звертається за допомогою, забезпечити конфіденційність, врахувати культурні особливості жертви); підтвердження (правоти і необхідності виразити свої почуття, реальності, що жертва залишилася в живих і має досить сил, щоб впоратися з травмою; природності і адекватності її почуттів, позитивного сенсу проявів психологічного захисту); переконання (що жертва не винна, що вона здолає свої переживання, страхи і нічні кошмари, що є «оплакуванням втрати»; що теперішній стан пройде, якщо з'явиться надія; що вона має для подолання необхідні сили і ресурси; що їй самій слід визначати, що, коли і кому розповідати про те, що сталося) [2].

І. Малкіна-Пих зазначає, що вибір конкретного методу в практичній роботі залежить від вікових особливостей, а також від проблем на когнітивному, афективному та поведінковому рівнях, які спостерігаються у жертв насильства, а саме:

когнітивний рівень: низька самооцінка, руйнівні думки, проблеми з пошуком виходу із складних ситуацій;

афективний рівень: гнів, страх, тривожність, почуття провини, страх відторгнення, фобії, депресія;

поведінковий рівень: бійки, сльози, низька успішність, нічні кошмари, ізоляція та конфлікти з оточуючими [1].

Питання мають відповідати рівню розвитку дитини. Сумніваючись у правдивості дитини, можна попросити: «Розкажи мені про це детальніше». При консультуванні дітей – жертв насильства спеціалісти надають такі загальні рекомендації: 1) визначення проблеми за допомогою активного слухання (в чому полягає проблема, що дитина відчуває по відношенню до неї, чого очікує від психолога); 2) уточнення очікувань дитини (поінформувати дитину і її батьків, що може зробити психолог, і що не може, наприклад, він не може покарати насильника); 3) уточнення кроків, які вже були зроблені для вирішення проблеми (рекомендується для отримання інформації задавати питання відкритого типу; можна записати разом з дитиною перелік тих дій, які вже були зроблені для вирішення проблеми); 4) пошук нових шляхів вирішення проблеми (дитині пропонується придумати як можна більше нових шляхів вирішення проблеми); 5) укладання домовленості з дитиною про перетворення одного із шляхів вирішення проблеми в дію; важливо, щоб це був реалістичний шлях, і дитина повинна знати, що результати вона обговорить з психологом); 6) завершення сесії: спеціаліст просить дитину підвести підсумок, до яких важливих ідей вони прийшли, які цілі досягнуто і які плани на майбутнє складено. На останній сесії обговорюється, які зміни відчуває дитина у своєму житті, як буде вирішувати ситуацію, якщо вона виникне знову. Психолог вказує на те, що дитина і її батьки завжди можуть звернутися по допомогу.

Узагальнюючи, ми приходимо до висновку про переваги мультимодальної моделі консультування при роботі з дітьми, які пережили насильство.

Література:

1. Малкіна-Пих И. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. М.: Изд-во Эксмо, 2005. 960 с. (Справочник практического психолога) http://univer.nuczu.edu.ua/imp_method/619/psyho_extremal.pdf

2. Методичні рекомендації "Запобігання та протидія насильству". Додаток до листа Міністерства освіти і науки України 18.05.2018. № 1/11-5480 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>